

Orkida Borshi

A Comparison of Progressive Forms in English and Albanian Srovnání průběhových tvarů v angličtině a albánštině

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2007

Posudek diplomové práce

V mnoha ohledech průkopnická diplomová práce Orkidy Borshi se zaměřuje na průběhové tvary slovesné v angličtině a albánštině. Srovnání s angličtinou jí umožňuje popsat repertoár albánských prostředků odpovídajících průběhovým tvarům, jejich funkce i faktory omezující jejich použití. Dospívá ke zjištění, že konstrukce používané v albánštině pro vyjádření průběhových časů jsou v zásadě lexikálními prostředky podléhajícími gramatickým omezením, zatímco v angličtině jsou průběhové tvary gramatickou kategorií, jejíž uplatnění může být blokováno lexikálně.

Je třeba ocenit, že si autorka zvolila za téma své práce málo probádanou oblast, což s sebou ovšem nese i nutnost hledat odpovídající postupy metodologické. V teoretické části věnované albánštině se autorka nemohla opřít o autoritativní a dostatečně detailní zpracování problematiky v sekundární literatuře. Její práce tak představuje i zde samostatnou syntézu několika dílčích studií, včetně pohledu diachronního. Pro vyjádření ekvivalentu anglických průběhových tvarů používá albánština dvě konstrukce: částici *po* + finitní slovesný tvar, nebo sloveso *jam* + částici *duke* + přítomné participium lexikálního slovesa (ukazuje se přitom, že ani chápání *po* jako částice není v sekundární literatuře jednotně přijímáno). Přestože užití konstrukce s částicí *po* je omezeno jen na kombinaci s imperfektem a přezentem a jeho výskyt může blokovat i kumulace částic (označujících např. budoucnost nebo mediopasivum) a sémantika slovesa, uplatňuje se tento způsob vyjádření průběhového času výrazně častěji než konstrukce *duke*, jejíž užití není z hlediska kombinovatelnosti s časem nijak omezeno. To autorka vysvětluje komplikovaností vazby s částicí *duke*.

Ze srovnání průběhových konstrukcí v angličtině a albánštině, provedeného ve vlastní výzkumné části práce, vyplývá, že ve směru z albánštiny do angličtiny se jako nejčastější prostředky odpovídající *po* konstrukci objevují průběhové tvary: spojení *po* + přezens má typicky jako svůj protějšek anglický průběhový přezens, ekvivalentem konstrukce *po* + imperfektum je obvykle anglické průběhové préteritum. I tam, kde překladatel zvolil v angličtině neurčité tvary slovesné by bylo přitom možno použít průběhových tvarů přítomných nebo minulých. Autorka v této části dále podrobně zkoumá faktory omezující užití průběhových tvarů s částicí *po*. Ukazuje se, že její výskyt není závislý na slovesné osobě a čísle, na polaritě ani na větném typu (pokud jde o detailní rozbor těchto faktorů, ukazují ovšem spíše na charakter zkoumaného textu než na charakter konstrukce, viz. převaha 3. osoby nebo oznamovacích vět v narativním textu). V opačném směru, z angličtiny do albánštiny, bývají nejběžnějšími ekvivalenty anglických průběhových tvarů prosté konstrukce bez částice, i když by bylo často možno beze změny významu průběhový tvar použít.

Obecně lze pak konstatovat, že albánština využívá prostředků vyjádření průběhového času menší měrou než angličtina a jejich užití často není obligatorní, forma průběhová alternuje s formou prostou bez částice. Zčásti se liší i význam odpovídajících konstrukcí anglických a albánských: zdá se, že v albánštině vystupuje u průběhových tvarů do popředí jejich aktuálnost a trvání; nemohou vyjadřovat opakovanou činnost.

Práce Orkidy Borshi se musela potýkat s nedostatkem vhodné literatury i při hledání paralelních textů k excerpci. Do angličtiny jsou často albánské knihy překládány prostřednictvím francouzských překladů albánských originálů. Najít román uznávaného albánského autora kvalitně přeložený přímo z albánštiny do angličtiny tak bylo poměrně složité a autorka se ve své excerpci mohla opřít jen o jednu takovouto knihu. Ve směru z albánštiny do angličtiny byl rozsah excerptce (74 dokladů) dán počtem výskytů průběhových tvarů v románu I. Kadarého *Dasma*. Do excerptce byly zahrnuty pouze konstrukce s částicí *po*, protože *duke* se v textu vyskytlo jen ve funkci gerundia. Ve směru z angličtiny do albánštiny zvolila autorka knihu stylově zcela odlišnou – román J. Steinbecka *Of Mice and Men*. I zde byla volba limitována absencí kvalitních překladů. Ve směru z angličtiny do albánštiny bylo excerptováno 126 dokladů. Otázkou zůstává, zda stylová odlišnost (včetně poměru narativního textu a dialogických pasáží)

nemohla ovlivnit výsledky práce. Zdá se ale, že prokázané tendence (limitující faktory, okrajové zastoupení konstrukcí s *duke*) jsou tak výrazné, že nezávisí podstatně na stylu.

Práce je psána anglicky. Autorka formuluje své závěry přesně, jen místy se projeví určitá nejistota v odborném vyjadřování, např. str. 3 „these structures ... were perceived as something of an alien structure“, str. 13 „currency of the action“. Podobné problémy se objeví i v českém souhrnu, např. str. 64 „Avšak my jsme se s tímto výsledkem nespokojili a zkusili jsme dosadit *po* do všech přítomných albánských tvarů, které je postrádaly. Jak se ukázalo, *po* částice byla dosažitelná do většiny těchto konstrukcí, avšak s výjimkou těch, které vyjadřovaly opakování.“ Z drobných chyb by stálo za opravu v Tabulce 1 (str.2) *It have been being finished.*, př. 71 na str. 51 zřejmě není present perfect., užití emfatického *do* ve větě *I will do go there* na str. 24.

Poznámky k jednotlivostem

Str. 23: Ukazuje se, že použití částice *po* je obligatorní, je-li popisován začátek děje. Lze takto ale užít anglického průběhového tvaru? Srov. př. *The Ottoman empire is falling down surrounded by the French and Russian enemies.*

Str. 33-34: Zdá se, že ačkoli nejsou příklady 55, 19, 53 přeloženy do angličtiny průběhovými tvary, obsahují vždy nějaký prostředek aktualizace děje – jedná se buď o aktuální rozhodnutí (změna názoru), které se sice týká budoucnosti, ale je vázáno na přítomný okamžik, nebo je děj vztažen k okamžiku promluvy použitím imperativu (*Look!*). Aktuálnost je i v jiných případech důležitým rysem albánských *po* konstrukcí.

Str. 34: *grow ripe* je atelické, významu postupné změny je dosaženo pomocí komparativu adjektiva *riper*.

Str. 36: bylo by možné uvést i jiné důvody, proč byly v anglickém překladu konstrukcí s částicí *po* zvoleny neurčité (participiální) tvary slovesné kromě „preference for space-saving, elegant and idiomatic sentence-condensation“ – přítomné participiální věty prezentují děj jako závislý na jiném ději, jím vymezený a aktualizovaný (podobně jako *po*). Proto mohou ve většině případů odpovídat průběhovými finitním tvarům. Obecně lze říci, že sledování anglických protějšků albánského *po* + imperfektum je přínosné i pro popis angličtiny. Objevují se totiž různé anglické konstrukce, jejichž význam je ekvivalentní (převládajícímu) minulému průběhovému préteritu: vedle participiálních vět také prosté préteritum ve spojení s lexikálními prostředky vyjadřujícími kurzívní pojetí děje (*be under construction*) nebo jeho aktualizaci (*repairing the damage before his eyes*). V této souvislosti se nabízí otázka, zda byly v albánských ekvivalentech anglických průběhových časů nalezeny jiné (lexikální) prostředky vyjádření příslušného významu „průběhovosti“ v příkladech, kde albánský ekvivalent neobsahoval částici *po*?

V práci autorka průběžně zmiňuje významovou stránku průběhových tvarů albánských a anglických. Spočívá rozdíl jen v nemožnosti použít v albánštině průběhových tvarů pro opakující se děje (na str. 53 se zdá, že v albánštině chybí resultativní význam odpovídající anglickému průběhovému perfektu)? Bylo by možné porovnat oba jazyky také z hlediska shod nebo rozdílů ve významu průběhových tvarů?

Str. 43: z Tabulky 12 se zdá, že anglickým otázkám s *po* konstrukcemi odpovídají anglické věty oznamovací, v př. 20 tomu tak ale není.

Závěr

Autorka podala již v teoretické části diplomové práce cenný kritický přehled pro albánštinu dosud nezpracovaného tématu. V části výzkumné pak ukázala, že komparativní studium albánštiny a angličtiny může přinést nové poznatky o obou jazycích: průběhové tvary mají v angličtině a albánštině jiné postavení (gramatické prostředky oproti lexikálním), do popředí vystoupily faktory, které vedou k výrazné preferenci jedné ze dvou albánských konstrukcí, práce upozorňuje i na anglické lexikální prostředky ekvivalentní průběhovým tvarům. Autorka prokázala schopnost samostatné a veskrze průkopnické práce. Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a předběžně ji hodnotím jako velmi dobrou až výbornou.

